

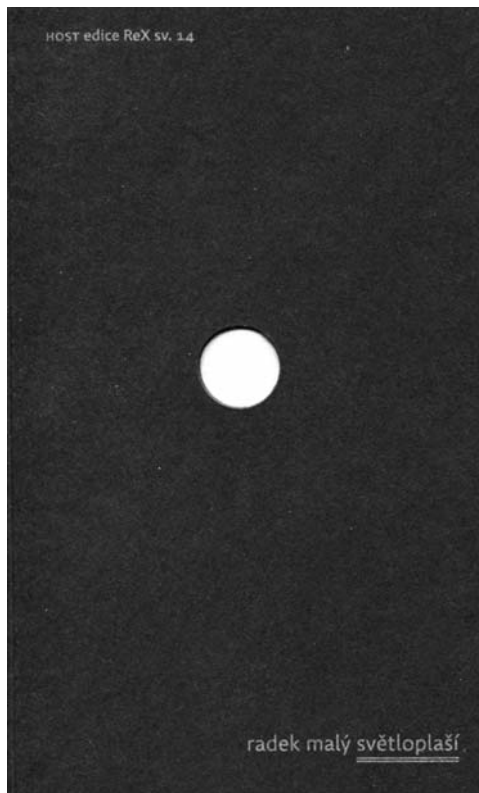
SMUTNÁ KARIKATURA VZNEŠENOSTI

Radek Malý: Světloplaši
Host, Brno 2012

Pátá sbírka překladatele, učitele a básníka Radka Malého (nar. 1977) je složena ze dvou částí. První z nich, *čtyřverší*, obsahuje sto čtyřverší, druhá část, *jiné básně*, se nemezuje na čtyři verše a není rýmovaná tak důsledně jako předchozí. V obou oddílech je „tvořen“ především truchlivý pocit marnosti (to i navzdory místům, kde je patrně zpracován odpad z Malého tvorby pro děti) nebo jakýsi tlející průvan přítomný v poezii nejméně od dob romantismu: „*kouřím a mlha z přístavů se zvedá. / únor je dlouhá bílá našťipnutá kost. / dýchám a vítr vane od toleda. / a z ohrad ržání. táni. z ticha most.*“ – Škoda jen, že Malý k této staré figurě přidává málo toho, co by ji vymaňovalo z oblasti aktualizovaných replik, jako by se jednalo přímo o esenci daného jevu; esenci, jež postihuje tento jev v celé jeho šíři od poloh tajemných po ty nejkřivější. Tuto dominující polohu najdeme nejen ve čtyřverších, ale také v části druhé: „*Je chvíle. Soumrak vchází do dne / jak staré víly ke kolébce krále. / Nepoznáš které jsou ty hodné. / Nepoznáš která božná. // Je vůně.*“

V plátcích růže stále / spí netvor, zvíře strašně neurvalé. / Je vůle. Je strach. Utrhneš? // Je úžas. Trnám obrněná věž.“ Sledujme proměny. Chvilu se mění ve vůni, vůli a úžas. Soumrak se mění ve víly, strach a trní. Den se mění v krále, růži, netvora a věž. Zajímavý je netvor, který jako by byl syntézou vůně a lyrického subjektu. Přeneseně se chvíle a vůle autora mění ve zranění či úžas básně.

Na takovou poezii se lze dívat jako na ornament či hudbu – otázkou je, nakolik zranění či úžas oplývají hloubkou či pravdivostí – zda se jedná o mistrovskou miniaturu či o náládovou kulisu. Za nejvýznamnější atribut zkoumané poezie lze označit zvukomalebnost a za příklad lze vzít v podstatě libovolné čtyřverší: „*dál do lesů se dříví nosí / a zní z nich táhlá volání, / když o to podzim zimu prosí, / co jelen žádá po lani.*“ Navozena je atmosféra lesa jakožto kulisy neměnných dějů – ve zbývajících dvou verších je nám, v personifikaci až pohádkové, předestřena touha podzimu oplodnit zimu a zároveň je tímto pochmurným časovým vymezením dokreslena atmosféra nadhozená v prvních dvou verších. Stvořeno je tak jakési klubko symbolů odkazující ke všemu (marnosti konání, vábení lásky, rozkladu, zániku – novému zárodku a celkovému světobolu)

a zároveň až tautologicky zpět samo k sobě, neboť to, co žádá báseň po básníkovi, tedy oplodnění životem, jako by tu zůstávalo pod příkrovem zmrzlé elegance.

Všechny symboly a odkazy jsou příliš jasné a uzavřené, než aby někde skutečně vedly. Snad ani nejde o báseň, ale o umně vyřezanou sošku, o malého bůžka či démonka, který odkazuje především ke své kráse a domnělé moci. Energie takovou básni neproudí – v případě nesprávného čtenáře je pohlcována, v případě čtenáře správného je odrážena jako zrcadlem – to se pak rty dotýčeného naklání s cigárem ke svíčke, srkají z číše červeného a vypouštějí obláčky sebedůležitosti.

Najde se zdařilý přírůbek „*ještě ne tma, ta úplná, ta tchoří*“, jenž důmyslně užívá malé smradlavé šelmy k evokaci toho, co se v nás děje v úplné tmě (zárodek strachu zostřující smysly, užívané jinak jen okrajově), ale většinou jde o poezii pohříchu předvídatelnou. Jakkoli je dobře, že tato poezie ne-rezignovala na snahu ZNÍT, je přece jen až příliš tvořena ústy.

Celkově se mi *Světloplaši* jeví jako poezie uplakaně divadelní – což vychází vstříc nejrozšířenější dobově aktuální představě o poezii coby slzavém výpotku černo-rmutných klaunů. Stejně jako k sobě mají blízko autoři (básní i recenzi) a netvoří, slil se mi při četbě nakonec i mistr s kulíškem a *Světloplaché* bych tedy neváhal označit za mistrovství náládových kulís.

Vladislav Reisinger

BOLAÑO VYMETAMORFÓZY ZLA

Roberto Bolaño: 2666
Ze španělštiny přeložila
Anežka Charvátová
Argo, Praha 2012

„Právě umírám, ale je toho ještě hodně, co bych chtěl říct,“ praví na úvod svého monologu Sebastián Urrutia Lacroix, hlavní hrdina *Chilského nokturna*, první knihy Roberta Bolaña vydané u nás (2000). – A jiný citát: „*A to je vše, přátelé. Mám vše hotovo, mám vše prožito. Kdyby mi zbývaly síly, dal bych se do pláče. Loučí se s vámi Arturo Belano.*“ Slova Bolaňova alter ega, jež se podle autorových zápisků měla objevit na konci poslední Bolaňovy knihy, posmrtně vydaného monumentálního díla s enigmatickým názvem 2666. A třebaže *Chilské nokturno* není Bolaňovou prvotinou a třebaže u nás budou vycházet další jeho knihy, ať už ty vydané či teprve vydané z útrob jeho počítače, sklenují tyto dva citáty – alespoň v tuto chvíli – oblouk tvorby geniálního vypravěče. Osobně je čtu jako první a poslední větu pozoruhodného a vpravdě olbrámiho Bolaňova díla, oné jedné velké knihy, kterou psal celý svůj život a v níž se nenechal svázat úzkoprsými žánrovými škatulkami, naopak mísil zde umně jednotlivé formy, stíraje rozdíly mezi poezií a prózou, lyrikou a epikou, mezi fabulací a autobiografií; sám k tomu říkal, že v 21. století už prý neexistují čisté žánry, a neváhal vedle sebe postavit lyricky laděné vzpomínky, (pseudo)filosofický traktát a hospodskou anekdotu. Nerezignoval však přitom na vyprávění coby základní princip prózy a nenechal se lapit do pasti postmodernismu, která už z nejednoho podobně ctižádostivého plánu učinila paskvilní blábol. (K utlakanosti jsou také dosti náchylní četní Bolaňovi epigoni, přičinlivě se již objevující; nedávno jsem četl román *Nekropolis* kolumbijského autora Santiaga Gamboya [Host 2012] byv nalákán bohapustě lživou anoncí, tvrdící dryáčnický mimo jiné, že prý jde o „*to nejlepší z Bolaña*“ – nešlo ani omylem.)

Mezi dvěma výše citovanými větami, oním prologem a epilogem k Bolaňovu dílu, jsou tisíce popsaných stran a na každé z nich nacházíme důkaz autorova zápolení s literaturou, zápasu znovu a znovu sváděného – a v konci vítězného,

což lze vedle nepochybného talentu přičíst také obrovskému nasazení, které nakonec, mám za to, vedlo k Bolaňovu předčasnému úmrtí v roce 2003. Není to však nějaká laciná, bulvární aura smrti, v jejímž stínu autor své poslední dílo psal (čehož si byl ostatně sám dobře vědom a blízkost fyzického konce se přirozeně do knihy odrazila motivicky), co z románem 2666 činí úchvatný čtenářský zážitek. Bolaño se tu projevuje ve vrcholné formě, jako autor sebevědomý a hrdý, dokonale ovládnutý řemeslo, písčící s lehkostí a grácií. Už v jeho knižní prvotině (*Nacistická literatura v Americe*, šp. 1996, čes. 2011, Argo), svérázném to literárním inkubátoru, se začíná vyjevovat osobitý autorský svět, ba celé univerzum. Na každém čtenáři pak záleží, nakolik se s tímto světem touží obeznámit: chce-li si v onom oceánu slov jen tak smočít nohy (a přečíst knihu jako běžný bestseller), šnorchlovat v bezpečí při břehu, anebo si nasadit skafandr, ponořit se do neprobádaných hlubin a objevovat magickou podmořskou říši. Všechna tato různocnění, ovlivněná a spoluvytvářená též odlišnými čtenářskými i životními zkušenostmi jednotlivých čtenářů, Bolaño umožňuje a je přístupem prakticky každému. Literatura, jak ji chápe on, nemá být předmětem zájmu úzké skupiny literárních vědců a kritiků (univerzity Bolaño vtípne přezdíval na „*líhne darmošlapů*“ [s. 746]), také celá první kapitola, v níž je ústředními protagonisty čtveřice renomovaných literárních vědců, je psána odlehčenou formou se zjevným příděchem parodie, má se naopak stát vášní pro nejširší vrstvy, jejich poslední útočištěm, sedativem v dnešním bolestiplném světě – nemusí jít však nutně o podbíživou trivialní či brakovou literaturu, vzdávající se veškerých nároků na čtenáře.

Výjimečnost Bolaňova vypravěčství dávali již tušit *Divocí detektivové* (šp. 1998, čes. 2009, Argo); ne nadarmo rozpoutali bolaňovskou horečku na Západě, především v anglosaském světě, a posléze i u nás. Po nich (jakkoliv je právě u Bolaña problematické hovořit o takovéto linearitě) se autor pouští do ještě monumentálnější a ambicióznější prózy, románem 2666. Klade si v něm věru nemalý cíl: na pozadí uzavírajícího se 20. století, snad nejneomilosrdnějšího věku vůbec, provést

detailní analýzu zla, prozkoumat dopodrobna, s pečlivostí až zvráceně rozkošnickou, jeho rozličné podoby a také jeho vztah k literatuře. Co kapitola, to jiná metamorfóza zla: v prvním oddíle (*Kritici*) vezme distingovanost akademického světa v jediném okamžiku za své náhlým poryvem zloby a nenávisti – to když ctihodní akademici zažívají při nakládačce prostorožekému taxikáři omamné, ba orgastické stavy. Následuje zlo plíživé, tušené, nepříjemně zneklidňující, umocněné navíc existenciální krizí univerzitního profesora Amalfitana a vyplouvající čím dál víc na povrch v kapitole následující (*Fate*). V předposlední části (*Zločiny*) už slaví jednoznačný triumf: město Santa Teresa, vylíčené v předchozích kapitolách jako ospalá provinční díra, se najednou mění v džungli, kde predátoři beztrápně loví své oběti. Líčení sériových vražd žen si ničím nezadá s válečnými hrůzami a zvěrstvy z poslední kapitoly, odhalující identitu tajemného literáta Archimboldiho.

Ještě jedna Bolaňova ambice je v textu patrná, či přesněji řečeno: nezbytnost, nutnost až obsedantní – a sice jeho potřeba vydat se za sebe téměř vše, co kdy z literatury vstřebal. Bolaño četl živelně vše, co se mu dostalo do ruky; o jeho až chorobné touze čistit či o krádežích knih kolují celé legendy – a podobně nespoutaně, manicky dokázal i psát. Chrlí ze sebe neúnavně historiku za historiku, příhody vlastní, někde zaslechnuté či vyčtené i zcela vymyšlené; je v té logice až cosi pábitelského. Natolik dovedně kombinuje fiktivní události, postavy a díla (kromě nesčetných literárních děl i filmové snímky, např. režisérský debut Roberta Rodrigueze *El Mariachi* je tu vtípne vylíčen jako obskurní pornografické dílko) s těmi skutečnými, že si nejste jisti, kdy je kronikářem a kdy fabulátorem. Dokáže vás nadchnout jak velkým životním příběhem mystického spisovatele Benna von Archimboldiho, tak osudy ostatních akterů, slévajícími se do širokého centrálního řečiště: od těch rozsáhlých (deníkové zápisky ukrajinského Žida Anského z poslední kapitoly) přes epizodní až po ty naprosto marginální, jako je např. zkratkovitě podaný příběh bezjmenného Salvadora (mihne se na s. 376), skvěle ztělesňujícího bezmoc a mizerii ubožáka, jenž marně touží po lepším životě. Nedořečenost, mnohovrstevnost,

záměrná konfrontace a relativizace věcí malých a velkých, důležitých a druhořadých, centrálních a periferních, spolu s bohatou intertextualitou, aluzivností či výše zmíněnou přístupností – to vše jsou atributy typické pro Bolaňovu tvorbu obecně, činící z této knihy prototyp ecovského *otevřeného díla*.

O ději se tu, myslím, šířeji rozepisovat netřeba, koneckonců to učinili vyčerpávajícím způsobem už jiní, hbitější recenzenti – a ona dějová kostra je dostupná každému zájemci v podobě rozmanitých anotací či resumé. Je to navíc jen jedna, povrchová, rovina Bolaňova psaní, které nabývá sofistikovanějších podob až při pečlivém, i nekolikerém čtení.

A to je vše, přátelé. Potápěč, uhranut magickou podmořskou hloubinou, setrval v ní i po vypotřebování veškerého kyslíku spoléhaje na rezervy vlastních plic. Když má po vynoření podat svědectví o tom fascinujícím skrytém světě, poté, co konečně popadne dech, neví pro to ohromné množství nabytých vjemů ani, čím dřív začít. – Jakkoliv je Roberto Bolaño přístupným autorem, napsat na jeho knihu dobrou recenzi je pohříchu těžké. Snad i proto ta trestuhodná prodleva mezi vydáním románu 2666 a touto reflexí...

Michal Škrabal